

JERZY KUCIŃSKI

NAUKA
O PAŃSTWIE
I PRAWIE

ALMAMER
WYŻSZA SZKOŁA EKONOMICZNA

15 lat

Warszawa 2008

Recenzenci
prof. dr hab. Stefan Korycki
prof. dr hab. Tadeusz Mołdawa

Korekta i redakcja
Ignacy Nyka

Opracowanie techniczno-graficzne
Ignacy Nyka

Projekty okładki
Małgorzata Fabiańska

ALMAMER Wyższa Szkoła Ekonomiczna
01-201 Warszawa, ul. Wolska 43
www.almamer.pl

© Copyright by ALMAMER Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa 2008

ISBN 978-83-60197-74-5

Druk i oprawa
Zakład Wydawniczy DrukTur
01-201 Warszawa, ul. Wolska 43
tel./fax 022 321 85 03
e-mail: wydawnictwo@druktur.com.pl

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne	9
--------------------------------	---

ROZDZIAŁ I

Istota i geneza państwa	11
1. O niektórych próbach definiowania i sposobach postrzegania państwa	11
1.1. Kilka uwag o historii pojęcia państwo	11
1.2. Próby definiowania państwa	12
1.3. Sposoby postrzegania państwa w myśli polityczno-prawnej	13
2. Definicja państwa i jego zasadnicze cechy	15
2.1. Definicja państwa	15
2.2. Cechy państwa	16
3. Główne koncepcje genezy państwa i współczesne sposoby powstawania państw	22
3.1. Charakterystyka głównych koncepcji genezy państwa	22
3.2. Współczesne sposoby powstawania państw	27

ROZDZIAŁ II

Państwo w relacjach ze społeczeństwem i narodem	29
1. Państwo a społeczeństwo	29
1.1. Społeczeństwo	29
1.2. Relacje między państwem a społeczeństwem	34
2. Państwo a społeczeństwo obywatelskie	37
2.1. Społeczeństwo obywatelskie	37
2.2. Relacje między państwem a społeczeństwem obywatelskim	41
3. Państwo a naród	44
3.1. Naród	44
3.2. Relacje między państwem a narodem	47

ROZDZIAŁ III

Państwo a jednostka	51
1. Jednostka – jej wolności, prawa i obowiązki	51
1.1. Jednostka – człowiek i obywatel	51
1.2. Pojęcie wolności, praw i obowiązków jednostki	53
2. Rys historyczny rozwoju wolności i praw jednostki	55
2.1. U źródeł unormowań dotyczących wolności i praw jednostki	55
2.2. Wiek XX przełomem w rozwoju wolności i praw jednostki	57
3. Status prawny jednostki we współczesnym państwie demokratycznym	60
3.1. Status prawny jednostki w świetle regulacji normatywnych	60
3.2. Gwarancje wolności i praw jednostki	63

ROZDZIAŁ IV

Cele i funkcje państwa	65
1. Cele państwa	65
1.1. Rozumienie terminu cel państwa	65
1.2. Próby charakteryzowania celów państwa	66
2. Pojęcie funkcji państwa i ich klasyfikacja	68
2.1. Pojęcie funkcji państwa	68
2.2. Problem klasyfikacji funkcji państwa	69
3. Charakterystyka funkcji państwa	72
3.1. Funkcje wewnętrzne	72
3.2. Funkcja zewnętrzna	75

ROZDZIAŁ V

Formy państwa	79
1. Problemy klasyfikacji państw	79
1.1. Historyczne próby klasyfikowania państw	79
1.2. Pojęcie typu państwa w klasyfikacjach dwustopniowych	81
1.3. Współczesne sposoby klasyfikowania państw	83
2. Pojęcie formy państwa i jej elementy składowe	85
2.1. Pojęcie formy państwa	85
2.2. Trójelementowa koncepcja formy państwa	86
3. Charakterystyka elementów składowych formy państwa	88
3.1. Forma rządu	88
3.2. Ustrój terytorialny	93
3.3. Reżim polityczny	98

ROZDZIAŁ VI

Władza państwowa	105
1. Pojęcie i cechy władzy państwowej	105
1.1. Władza i jej pojmowanie	105
1.2. Władza państwowa na tle innych rodzajów władzy	107
2. Problem legitymizacji władzy państwowej	109
2.1. Rodzaje legitymizacji władzy w ujęciu M. Webera	109
2.2. Współczesne koncepcje legitymizacji władzy państwowej	111
3. Funkcje i sprawowanie władzy państwowej	114
3.1. Funkcje władzy państwowej	114
3.2. Sprawowanie władzy państwowej	116
3.3. Zjawiska patologii w strukturach i procesie sprawowania władzy państwowej	119

ROZDZIAŁ VII

Organy państwowe i ich systemy	123
1. Pojęcie organu państwowego i systemu organów państwowych	123
1.1. Pojęcie organu państwowego	123
1.2. Rodzaje organów państwowych	124
1.3. System organów państwowych	127

2. Zasady kreujące generalne założenia systemów organów państwowych . . .	128
2.1. Zasada podziału władzy	129
2.2. Zasada jedności władzy	132
3. Modelowe rozwiązania systemów organów w państwach demokratycznych . . .	134
3.1. Model parlamentarny	134
3.2. Model prezydencki	136
3.3. Modele mieszane	138

ROZDZIAŁ VIII

Demokracja w państwie	141
1. Pojęcie i istota demokracji	141
1.1. Pojmowanie demokracji	141
1.2. Rozwój demokracji w czasach nowożytnych	144
1.3. Istota współczesnej demokracji politycznej	145
2. Demokracja przedstawicielska	147
2.1. Istota i znaczenie ustrojowe demokracji przedstawicielskiej	147
2.2. Wybory reprezentantów do parlamentu i mandat przedstawicielski . . .	148
2.3. Struktura parlamentu i jego funkcje	154
3. Demokracja bezpośrednia	156
3.1. Istota i znaczenie ustrojowe demokracji bezpośredniej	156
3.2. Formy demokracji bezpośredniej	158

ROZDZIAŁ IX

Państwo a inne formy organizacji życia społecznego	163
1. Państwo a partie polityczne	163
1.1. Partie polityczne i systemy partyjne	163
1.2. Stosunek państwa do partii politycznych	169
2. Państwo a grupy nacisku	171
2.1. Grupy nacisku	171
2.2. Stosunek państwa do grup nacisku	175
3. Państwo a samorządy	176
3.1. Samorządy	176
3.2. Stosunek państwa do samorządów	183

ROZDZIAŁ X

Prawo jako zespół norm	187
1. Pojęcie prawa	187
1.1. Poglądy na istotę prawa w myśli prawnopolitycznej	187
1.2. Określenie prawa	189
1.3. Prawo a inne zespoły norm społecznych	191
2. Praworządność	193
2.1. Pojęcie praworządności	193
2.2. Formalna i materialna koncepcja praworządności	193
3. Akt normatywny, przepis prawny, norma prawna	195
3.1. Akt normatywny, jego budowa i ogłaszanie	195
3.2. Przepis prawny, rodzaje przepisów prawnych	198
3.3. Norma prawna i jej struktura	201

ROZDZIAŁ XI

Tworzenie prawa, źródła prawa	205
1. Formy tworzenia prawa	205
1.1. Stanowienie	205
1.2. Uznanie	206
1.3. Precedens prawotwórczy	207
2. Źródła prawa i ich system	207
2.1. Rozumienie terminu źródło prawa	207
2.2. System źródeł prawa	208
2.3. Charakterystyka poszczególnych rodzajów źródeł prawa	210
3. Dokonywanie zmian w ramach systemu źródeł prawa	213
3.1. Stanowienie nowych aktów normatywnych, ich nowelizacja i uchylanie	213
3.2. Kodyfikacja i kompilacja (inkorporacja) prawa	215

ROZDZIAŁ XII

Obowiązywanie prawa, stosowanie prawa, wykładnia prawa	217
1. Obowiązywanie prawa	217
1.1. Pojęcie obowiązywania prawa	217
1.2. Zakresy obowiązywania prawa	218
1.3. Kolidzje obowiązywania norm prawnych	222
2. Stosowanie prawa	225
2.1. Rozumienie stosowania prawa	225
2.2. Przebieg procesu stosowania prawa	226
2.3. Stosowanie prawa w przypadkach przez prawo nieunormowanych	229
3. Wykładnia prawa	231
3.1. Pojęcie wykładni prawa	231
3.2. Sposoby wykładni prawa	233
3.3. Moc obowiązująca wykładni prawa	236

ROZDZIAŁ XIII

Stosunki prawne	239
1. Stosunki prawne – pojęcie i rodzaje	239
1.1. Pojęcie stosunku prawnego	239
1.2. Rodzaje stosunków prawnych	240
2. Fakty prawne jako przyczyny powstawania, zmian i wygasania stosunków prawnych	242
2.1. Pojęcie faktu prawnego	242
2.2. Rodzaje faktów prawnych	243
3. Elementy stosunku prawnego	246
3.1. Podmioty stosunku prawnego	246
3.2. Treść stosunku prawnego	249
3.3. Przedmiot stosunku prawnego	251

ROZDZIAŁ XIV

System prawa, przestrzeganie prawa i odpowiedzialność prawna	253
1. System prawa, jego zasady i cechy	253

1.1. Pojęcie systemu prawa	253
1.2. Zasady i cechy systemu prawa	255
2. Prawo wewnętrzne państwa a inne porządki prawne	257
2.1. Prawo wewnętrzne a prawo międzynarodowe	257
2.2. Prawo wewnętrzne a prawo ponadnarodowe (supranarodowe)	259
3. Przestrzeganie prawa i odpowiedzialność prawna	263
3.1. Pojęcie przestrzegania prawa	263
3.2. Przesłanki i warunki przestrzegania prawa	264
3.3. Nieprzestrzeganie prawa	266
3.4. Pojęcie odpowiedzialności prawnej	267
3.5. Rodzaje odpowiedzialności prawnej	268
Rozdział XV	
Państwo a prawo	271
1. Związki państwa z prawem	271
1.1. Związki genetyczne i funkcjonalne	271
1.2. Prawo jako instrument sprawowania władzy państwowej	272
2. Konstytucja podstawą porządku prawnego w państwie	274
2.1. Pojęcie, geneza i funkcje konstytucji	274
2.2. Konstytucja ustawą zasadniczą państwa	277
2.3. Gwarancje konstytucji	280
3. Państwo prawne	283
3.1. Geneza koncepcji państwa prawnego i jej rozwój	283
3.2. Formalna i materialna koncepcja państwa prawnego	285
3.3. Treść współczesnej koncepcji państwa prawnego	287
Literatura	291